

A

1. **A**, prep. „*à, chez*“ || ir. ar. *a* || Se intrebuințează: 1° dinaintea infinitivelui; 2° pe lîngă anumite verbe însotite de substantive pentru a restringe înțelesul general al verbului după ideea, însușirile substantivului: *seamănă a—, caută a—, calcă a—, umblă a—, coboște a—, miroase a—, sună a—, urlă a—, trage a—*; 3° formează adverbe și locuțiuni adverbiale: *acasă, adeseori, afund, alături, a lene, alocuri, aminte, anevoie, anume, arareori* (în vechia românească și în dialecte formațiunile acestea sunt mai dese: *a temp, a prinz, a ori, a mină, a mijloc, a vale*; comp. și locuțiunea veche interogativă *a ce*); 4° la genitiv-dativ în ar., în parte în ir., în vr., azi însă restrîns numai dinaintea adjecțiilor și pronumelor nedeterminate, precum și dinaintea numeralelor: *vorbe a niscaiva oameni, cunoșcător a tot ce s'a scris, tată a doi copii* (comp. și formele *a-tot-puternic, a-tot-știitor, a-tot-țitor, a-tot-văzător*) || In vechia românească *a* apare și în alte casuri, în care azi se intrebuințează *la*: *eșind a vinat; merse în pădure a lemn* (Dosoftei) || Tot prepozițiunea *a* trebuie căutată în *al, a, ai, ale*, întrebuințate: 1° dinaintea adjecțiilor și pronumelor posesive și numeralelor ordinarne unde avem de a face cu *a* + articolul (v. *El*); 2° dinaintea genitivului; forma primăvara invariabilă *a*, pentru amândouă genurile și numerele, a fost înlocuită mai tîrziu cu forma analogică dela posesive și numerale, *al, a, ai, ale*; forma invariabilă s'a păstrat în Moldova (și alte cîteva părți ale domeniului daco-român), în aromână și

istro-română, unde această formă s'a propagat la posesive și ordinarne (Densusianu, BSF. II, 16; altfel e explicat *al* de Hasdeu și Tiktin; v. Bacmeister, WgJb. IV, 54).

Lat. **AD**.

Vegl. rtr. *a*; it. sard *ad, a*; fr. *à*; prov. *az, a*; cat. sp. port. *á*.

ABATE, v. *bate*.

2. **ABIA**, adv. „*à peine*“ — \dagger *abiă*; forma trisilabică, cu accentul pe *i*, dar cu înțeles intru cîtva deosebit „presque“, se mai aude în Bănat (Hasdeu, 86); *abi* Mehedinți, Gorj, Dolj; \dagger *debia* (Varlam, Caz. 344^a), \dagger *debiă* (Iorga, Studii XII, 206) nu presupune un simplu *bia*, ci este pentru *deabia*.

Lat. **AD-VIX**, cu trecerea lui *v* la *B* prin fonetică sintactică; *a* dela sfîrșit, care nu trebuie confundat cu finala lui *acesta* (Meyer-Lübke, Rom. Gr. II, 625) și nu poate fi nici *h a c* (Subak, Rassegna st. etn. 13), se explică prin legături sintactice ca: *abi a venit, abi adormi* > *abia a venit, abia adormi*.

Teram. *abbi* (Savini, 201) și abr. *bi* „soltanto“; vsp. *aves* (al cărui *e* se explică din *i* aton în frasă) || sprs. *vess < vix*.

Der.: dim. *abielușa; abieluța; (d')abeușca* Mehedinți; băn. *abiuța* și *debelaș* (Hasdeu, 86).

3. **AC**, sb. n. „*aiguille, aiguillon*“ || ir. *āc*; megl. ar. *ac*.

Lat. **ACUS,-UM**.

Vegl. *juak*; it. *ago*; sard *agu*; prov. *ac*.

Der.: dim. *acuț*; *aculeț*; *ac(u)șor* || augm. *acoi* || col. *acărie* „fabrique d'aiguilles, aiguilles en général“ (Po-

lizu) || băn. *aconiuță* și *acheț* (Hasdeu, 203), *acarniuță* (ar. ~), *acăriță*, *† acariște* (Hasdeu, 121, 131), *acariță* (Polizu) „étui à aiguilles“ || *†acos* (Dosoștei) „pointu“.

4. **Acar**, sb. m. „fabricant d'aiguilles (Lex. Bud.), étui à aiguilles“ <*AC(U)ARIUS,-UM* „fabricant d'aiguilles ou qui travaille à l'aiguille“.

5. **Ață**, sb. f. „fil“ || ir. *âțe*; megl. *ață* „ficelle“; ar. *ață*, pl. „fils d'un écheveau“ || <*ACIA,-AM* (Thes.; cf. Arch. lat. Lex. XII, 278) || rtr. *atscha*; it. *accia* || dim. *ațică*; *ațisoără*; *ațucă* (Bota, Pov. 124) || *ațos* „filandreux, fibreux“.

Impr.: bulg. атж „bobine“ (Sbornik XIV, 206).

6. **ACĂȚA, AGĂȚA**, vb. „accrocher, suspendre“ || ir. (*a)cață* „attraper“; megl. *cățari* „attraper, commencer“; ar. *acățare* „attraper, commencer, accrocher, aller bien (en parl. d'un habit)“.

Lat. **ACCAPIARE*; Schuchardt, Z. rom. Ph. XXVIII, 41, crede că înțelesul formei dr. e datorit influenței ung. *akasztani*, ceea-ce nu e necesar, pentru că dela ideea de „prendre“ s'a putut ajunge de-a-dreptul la aceea de „accrocher“ (comp. *a prende de un cui*); de altfel Dsa susține că se poate să avem de a face cu un derivat din *cață*, care nu pare a fi latin; totuși o influență ungurească se poate admite în forma *agăța* (comp. ung. *aggatni*).

Nprov. *acassá* „attraper, chasser“; înțelesul ar. de „aller bien (un habit)“ se întâlnește și în forma nprov.: *aquelo raubo t'acasso*; cat. *acaçar* „saisir, attraper“; vfr. *achasser* „chasser, pousser, attirer“ || rtr. *chatscher*; it. *cacciare*; fr. *chasser*; prov. cat. *cassar*; sp. *cazar*; port. *caçar*, toate cu înțelesul cuvintului fr. < **CAPTIARE*.

Der.: *acățător*, adj. „qui s'accroche“; *acățătoare* „attache(d'un habit)“ || *acățos* și *acățăcios* (Bobb), adj. „qui s'accroche“ || *acățătură* „accroc, accrochement, suspension“, ar. ~ „action de prendre, prétexte“ || *acățele* (Bobb) „vrilles de la vigne“ || ir. *racață* „saisir“ || megl. *pricățari*, *rattraper“* || megl. *zacățari* „saisir, commencer“, *zacățat* „commencement“ (cf. bulg. закачамъ „prendre, suspendre“) || *a se (a)cățăra*,

a se cătări „grimper“ (după Schuchardt, Z. rom. Ph. XXVIII, 41, din *acăța* + ngr. καντζαρόνω ori bulg. катериж-ce) || zool. (*a)cățărătoare* „sitta caesia, picus martius“ (Marian, Ornit. II, 74, 153).

ACEL, v. el.

7. **ACERĂ**, sb. f. „aigle“.

Lat. *AQUILA,-AM*.

Rtr. *avla*; berg. *agola*, abr. *akule*, nap. *aquele*, sic. *akula*, San Fratello *jeckula*; sard log. *abile*; fr. *aigle*; nprov. *aiglo*; cat. *aliga*, Alghero *akkira*; sp. *águila*; port. *aguia* (unele din formele românești prezintă perturbări în fonetism).

ACEST, v. *ăst*.

8. **ACI** (*acia*; pentru -a, cf. *abia*), adv. „ici“ — *† acie, acii, ciu, ciua* || ir. *tši(a)*; ar. *ația* (in Epir „lă“).

Lat. *ECCE-, ECCUM-HIC*.

It. *ci*; fr. *ici*, *ci*; prov. *aissi*; cat. *assi* <*ECCE-HIC* || rtr. *acqui*; it. *qui*; sard log. *kue* (Arch. gl. XIII, 109); vfr. *equi*; prov. *aquí*; cat. sp. port. *aqui* <*ECCUM-HIC*; comp. vegl. *čajko*.

Der.: *acilea* (refăcut după *acolea*) || *† aciuaș* „à l'instant“ || *deci* <*de aci* „donc“; din înțelesul primitiv de raport de loc, cum îl găsim în vechile texte, s'a desvoltat acela de consecuență în timp, din care în urmă înțelesul conclusiv general de astăzi.

9. *† Acice* (*acicea, cice, cicea*), adv. „ici“ <*ECCE-, ECCUM-HICCE*; forma aferesață se explică din construcțunea *de-acice*, devenit **decice* (comp. mai sus *deci*), care a fost despărțit în *de* și *cice* || vit. *quici*, reat. *ekkuči*, cors. *kuiči*.

10. **ACIU**, vb. „abriter, mettre en lieu de sûreté“; mai des *a se aciu* „s'abriter, se retirer en lieu de sûreté“.

Lat. **ACCUBILIARE* <*CUBILE* „nid, tanierie, gîte des animaux“. *Aciua* se explică prin generalisarea formei dela indicativ **ACCUBILIO* > **accuilio* > **acuilio* > **acilu* devenit *aciū* (Molnar, Gram. 1788, 266), de unde prin trecerea accentului pe u s'a ajuns la **aciū* (comp. la Coresi, Ev. inv., *să-s*

aéuo); dela pers. 1 s'a născut formele *te ačui*, *se ačuă*, etc. și mai tîrziu forma prea isolată *ačú* s'a schimbat, prin analogie, în *acieuəz*. Înțelesul primitiv „se réfugier dans son gîte“ s'a conservat aproape intact, verbul acesta întrebuităndu-se mai adesea cînd e vorba de adăpostul animalelor [Candrea].

It. *covigliarsi*; sp. *cobijar* < *CUBILARE || sard log. *akkuilare* < *ACCUBILARE.

Der.: *aciuaş* (Sbiera, Pov. 217), *aciocală* „abri“; *a se aciola* „se réfugier“.

11. ACÓ (ar.), adv. „lă“.

Lat. ECCUM-HOC [Candrea].

Rtr. *accó* „ici, lă“; reat. march. *ekko*, abr. teram. *ekke*, Lecce *ekku* „qui, qua“ (cf. Merlo, Z. rom. Ph. XXX, 445); vport. *acó* „ici“.

12. ACOLO (*acolea*), adv. „lă“ — vr. (Dosoștei, v. WgJb. V, 96) și băn. *acló* || ir. *cole*, *coló*; megl. *cola*, *colaia*; ar. *aculó*, *acló*, *acloia*.

Lat. ECCUM-ILLOC, devenit *aculó* și prin asimilațiune *acoló*; forma *acólo* se explică prin influența lui *acó* (care probabil a existat și în daco-română) și a adverbelor înrudite ca înțeles *acice*, *acoace*; în *acolea* avem de a face cu o schimbare de terminațiune sub influență slavă (Densusianu, Hist. I. roum. I, 245). Formele aferesate *colo*, *colea*, care apar și în compusele *încolo*, *dincolo*, megl. *(a)ncola*, ar. *neló*, *ncolea*, *dincló*, se explică în acelaș fel ca și *cice*, *-coace* (v. *Acice*, *Încoa*). Cît privește aferesa din formele ir. și megl., ea poate să fie datorită căderei obicinuite în aceste dialecte a lui *a* inițial.

Comp. rtr. *alló* < AD-ILLOC || prov. *lo*; sard log. *illoe* < ILLOC.

Der.: *acoloși*, *acoleași* (Cantemir), ar. *acloši* (Dalametra) „lă même“ || ar. *acloțe* (*aculoțe*, Cod. Dim.) este format după analogia lui *aăte*; ECCUM-ILLOCCE ar fi dat *acloate*.

ACOPERI, v. *coperi*.

13. ACRU, adj. „aigre, âpre“ || megl. ar. *acru*.

Lat. ACRUS,-UM (= clas. ACER).

Alb. *egrə* „âpre, sauvage“; it. *agro*; sard *agrù*; fr. *aigre*; prov. cat. *agre*; sp. port. *agro*.

Der.: dim. *acruț* (vit. *agruccio*; *acrisor* (ar. ~); *acriu* (it. *agrigno*); *acricios*; *acroi* Sălagiu (Tribuna 1890, 46); *acrine* (ar. ~), *acreată* (it. *agrezza*, vfr. *aigresse*), *acriciune* (vfr. *aigrison*) „aigreur“ || băn. trans. *acriș*, petit lait aigri employé comme vinaigre“ (Hasdeu, 212) || *acri*, *inacri*, ar. *acrire* „aigrir“ (it. *inagrrire*, fr. *aigrir*, vfr. prov. *enaigrir*); *acritură* (ar. ~) „chose aigre, plat aigre“; *acritoare* „volée, râclée“ (Hasdeu, 214); *acreală*, „aigreur“; *năcreală* „vinaigre“ (Viciu, Glos. 62) || ar. *anacrič* (Dalametra) „aigreur“.

14. ACUM (*acuma*, *acú*), adv. „maintenant“ — *acmú*; băn. *acúa*, *acnú*, *acrú*, *acnuma*, *acruma* (WgJb. III, 312) || ir. *acmú*, *(a)cmó*; megl. *(a)cmó*.

Lat. ECCUM-MODO, devenit *ac(u)mú* și în poziție atonă *acmú*; de altă parte sub influență lui *quomodo*, în legături sintactice, accentul a trecut pe *-cu*, și astfel a rezultat *acum* (comp. mai jos forma sardă). *Acú* se explică prin fonetică sintactică (*acum mi-a spus*) și poate încă prin influența lui *amú*. Formele din Bănat nu pot fi *eccum-nunc*, *eccere nunc* (Hasdeu, 194, 233), ci o contopire sintactică din *acú + numa*, devenit *acnuma* (comp. vic. *nomadeso*, or ora“ <*noma + adeso*), prin disimilațiune *acruma*. și prin scurtare (după modelul lui *acú*) *acnú*, *acrú*.

Friul. *(a)kumó*; sard log. *komo*.

Der.: *acmușî*; *acușî*; *acușa* || dim. *acușica* || ir. *(a)cmoțe*; megl. *cmoți* (cf. *acloțe*, s. *Acolo*).

ADĂPA, v. *apă*.

15. ADĂPOST, sb. n. „abri“ — *azăpost* (Frîncu - Candrea, Munții apus. 107), probabil prin influență lui *zăpodie*.

Lat. AD-APPoS(İ)TUM [Candrea, Rom. XXXI, 296; Tiktin propune AD-DEPOTSITUM].

Der.: *adăpostî*, vr. și Mehedinți *adăposta* „abrîter“; *adăposteală*, *adăpostitură* (Coresi; *adăpostură*, Gaster) „abri“.

ADĂSTA, v. *sta.*

16. **ADAUGE, ADĂUGI, ADĂUGA**, vb. „ajouter, accroître“ — vr. băн. pf. *adaus* || megl. *daük* (pf. *daüs*); ar. *adăvdzeare*, *adavdzire*, *adăvgare* (pf. *adapşu*, part. *adaptu*).

Lat.: * ADAUGERE, - AUXI,-AUCTUM (= clas. ADAUGERE).

Vfr. *aoire*; prov. (numai part.) *azaut*. Der.: *adaus*, † *adăuşag* (Hasdeu, 259; Iorga, Doc. Callimachi I, 573, 575; II, 103), *adăugătură*, ar. *adivgitură* (Dalametra), *adăosătură*, † *adăosură* „addition, surcroit“; *adăugător*, adj. „qui s'ajoute“; † *adăosător*, sb. „qui ajoute, qui s'approprie une chose“ (Prav. Gov. 24^a; Lex. Mard.; Cantemir, Hron.).

ADEVĂR, v. *văr.***ADIA**, v. *iie.*

17. **ADÎNC**, adj. „profond“; adv. „profondément“; sb. „profondeur, abîme“ || ar. (*a)dincá*, adv.

Lat. **ADUNCUS**, -A, -UM „recourbé“, înțelesul romînesc se explică din cel latin: un lucru încovoiat înăuntru dă impresia de adîncime (comp. *curvus* care pe lîngă semnificațunea de „courbé“ are și pe aceea de „profond“: *curva vallis*, Virgil). În pri-vința trecerei lui u la i, v. Candrea, BSF. I, 28; trecerea aceasta s'a întîmplat întii la formele în care u nu era accentuat (**aduncá* > *adincá*).

Der.: dim. *adîncuț* || ar. (*a)dincos* „profond“ || *adîncime* „profondeur“ || *adinci* „approfondir“; *adîncitor*, adj. sb. „qui approfondit“; *adîncitură* „creux, enfoncement“.

18. **Adîncă**, vb. „approfondir, enfoncer, creuser“ <**ADUNCARE** „courber en dedans“ || † *adincat*, adj. „profond“ (întrebuițat mai des în locul formei obiceiuite de azi *adinc*), adv. „profondément“, sb. „profondeur“; *adîncătură* „creux, enfoncement“.

ADORMI, v. *dormi.***ADUCE**, v. *duce.***ADUNA**, v. *un.***AFARĂ**, v. *fără.*

19. **AFLA**, vb. „trouver, apprendre (une nouvelle)“; *a se afla* „se trouver, être, se porter, se comporter“ || ir. (*a)flā*; megl. *flari*; ar. *aflare*.

Lat. **AFFLARE** „souffler sur“, la pas. „être inspiré“; înțelesul romînesc și romanic e explicat de Schuchardt, Z. rom. Ph. XX, 535 (cf. Densusianu, Hist. I. roum. I, 186) prin fazele intermediare: m i h i a f f l a t u r „l'inspiration, l'idée m'est communiquée“, din care: a m e a f f l a t u r, a f f l a t u m h a b e o.

Sprs. *aflar*; Cerignola *ak'k'á*, nap. *ašare*, cal. *ah'h'are*, sic. *ašari*; (sp. *hallar*); port. *achar*, peste tot „trouver“.

Der.: *aflat* „trouvaille, découverte“ (port. *achado*), comp. *din aflate* „par oui-dire“; *aflător* (ar. ~), adj. sb. „qui trouve, qui se trouve quelque part“ (port. *achadouro*); *aflătură* „inventio“ (An. Car.; Dosoftei V. Sf. 125^b; comp. dalm. *aflatura*; cal. *ah'h'atura*) || Hasdeu, 444, dă din Bănat un sb. n. *aflat* cu înțelesul de „épilepsie“, este însă participiul verbului din expresiunea: *aflat de nevoie, de boală* || băн. *izăflá*, *zăflá*, cu prefixul sărbesc *iz-*; forma *esafla* citată de Hasdeu, 456, e o redare falsă a formei precedente || megl. *priflari* „retrouver“.

AFUMA, v. *fum.***AFUNDA**, v. *fund.*

20. **AGER**, adj. „vif, alerte, sagace“; adv. „vivement, avec agilité“.

Lat. **AGILIS**, -EM.

Rtr. Münst. *aisel* (Pallioppi).

Der.: *agerime*, † *agerie* (Cantemir, Ist. ier. 295), „vivacité, sagacité“ || *ageri* „rendre vif, sagace“.

21. **AGEST** (*agestru*), sb. n. „terre mêlée de pierres et de troncs d'arbres, charriée par l'eau et entravée dans sa marche; terrassement, grosse bûche“ (Hasdeu, 501; Mindrescu, Lit. pop. 239; Șez. II, 22).

Lat. **AGGESTUS**, -UM „action d'entasser, tas“, **AGGESTUM** „fortification“.

Der.: *agesti*, *agestri* (Marian, Ins. 432) „entasser“.

AGRУ (vr. băн.), sb. n. „champ cul-

tivé“ — *agru, agur, agor*, „produit de la terre, récolte“ Mehedinți, Gorj || megl. ar. *agru*.

Lat. **AGER, AGRUM.**

Rtr. *er*; berg. *ager*; Lago Maggiore *egro*.

Der.: ar. *agriște*, „pâturage“.

23. AGURA (trans.), vb. „prédir“.

Lat. * **AGURARE** (= clas. **AUGURARE**) [Densusianu, Rom. XXVIII, 60].

Vit. *agurare*; Rovigno, Pirano *agurá*; prov. *agurar*; sp. *agorar*; port. *agourar* (comp. ven. *ingurar*, mil. berg. crem. *ingürá*; vfr. *bien-eüré*).

24. AGUST, sb. m. „août“ — bän. *a-gost* (An. Car.); în alte părți și *gust, gustea, gustar* (Marian, Sărb. I, 96), prin etimologie populară și (cel din urmă) prin adăugarea suf. *-ar* din alte nume de luni, *făurar, cireșar*.

Lat. **AGUSTUS,-UM** (= clas. **AUGUSTUS**). Alb. *gušt*; rtr. *avuost*; it. *agosto*; sard log. *austu*; fr. *août*; prov. cat. *agost*; sp. port. *agosto*.

Der.: *agustos*, „sorte de raisin“ (Hasdeu, 540; comp. vfr. *auosteus*, „mois-sonneur“).

25. AI, sb. m. „ail“ || ir. *ål'*; megl. ar. *al'ü*.

Lat. **ALIUM.**

Alb. *aj*; vegl. *al'*; rtr. *agl*; it. *aglio*; sard log. *ažu*; fr. *ail*; prov. cat. *all*; sp. *ajo*; port. *alho*.

Der.: dim. *aior*, „euphorbia esula“, *ai(u)șor, ai(u)șoară*, *alliaria officinalis*“ (piac. *ajö*, „aglio di serpe“; mil. *ajö*, „cipolla di serpe“; parm. *ajöl*, „aglio florido“) || *aiá, ái*, „apprêter à l'ail“ (Lex. Bud.; An. Car.); *aite* (Lex. Bud.), (*h*)*aituri* (Hasdeu, 563; Sez. II, 24), „gélée à l'ail“ (comp. it. *agliata*, vfr. *aillée*; prov. *alhada*; cat. *allada*; sp. *ajada*, „sauce à l'ail“).

26. AICI (aice, *aicea*), adv. „ici“.

Lat. **AD-HICCE**; forma aferesată *ici* se explică în acelaș mod ca și *-coace, cice, colo* (v. *Acice, Acolo, Încoa*).

27. AIEPTA¹, vb. „lancer, jeter; diriger, conduire, deviner“ (Lex. Bud.); *a se aiepta*, „se vanter“ (Lex. Bud.).

Lat. **ADJECTARE**, devenit * *ajectare* > *aieptare*.

Vfr. *se ajeter*, „se jeter, se précipiter“.

Der.: *aciept*, „arrogance“ (*mă iai cu aieptul*, Bibl. Tribunei, n-rul 7, p. 6); *acieptător*, „vantard“. — Cf. *Îniepta*.

28. AIEPTA², vb. „allécher“.

Lat. **ALLÉCTARE**, „engager, inviter“. It. *allettare*.

29. AIUREA (*aiure, aiuri*), adv. „ailleurs“ — *aire(a)*, *aiurile(a)*, *airile(a)*; *aiurlea* (Sez. II, 209), *aierlea* (Viciu, Glos. 15) || ir. *(a)l'ure*; megl. *l'urea*; ar. *al'urea*.

Lat. **ALIUBI + re** care se întîlnesc și în alte formațiuni adverbiale române (Meyer-Lübke, Rom. Gr. II, 627).

Comp. vsp. *alubre*; port. *alhures*.

Der.: bän. *năiu'r'a*, „en vain“; ar. *na'lurea*, „nulle part“ || *aiuri, aiura*, „divaguer, délivrer“ (înțelesul să a desvoltat din expresiunile: *a vorbi într'aiurea, a fi cu gindul aiurea*); *aiureală, aiurit*, „délire, divagation“.

30. NICĂIRI (*nicăirea, nicăiuri, nicăilea*), adv. „nulle part“ — bän. *nicăur'*, *nicăor'*, *nicheor'*, *nicchior'*; trans. maram. *nicări* || megl. *nicăl'urea* || < NEG **ALIUBI + re** (reducerea lui *iu* la *i*, ca și în formele dialectale ale lui *aiurea*, să întîmplă în poziția atonă a cuvintului, comp. *înghiți* < * *înghiuți*) || cf. port. *nenhures*.

31. AJUNA, vb. „jeûner“ || ar. *ağunare* „avoir faim“.

Lat. * **AJUNARE**, rezultat din **EJUNARE + JAJUNARE**; paralelismul *ajunare* — *jejunare* a înlesnit probabil naștere formei * *ajunare* alături de *isolatul ejunare*; păstrarea lui *u* se explică din formele accentuate pe temă (v. Baier).

Alb. *agnoj*; vfr. *adjeuner*; sp. *ayunar* || rtr. *(ge)güner*; it. *giunare*; fr. *jeûner* < **JEJUNARE** || Fassa *žažunar*, Greden *žašuné*; vgen. *žažünar*; Campobasso *jajonar*; sard camp. *ǵaunai* < **JAJUNARE**.

Der.: † *ajun* (sp. *ayuno*), *ajunat*, „jeûne“; *ajun*, „veille“, primit. „jour de jeûne qui précédait une fête“; † *ajunător*, adj. sb. „qui jeûne“.

32. Ağun (ar.), adj. „affamé“ < * **AJUNUS,-A,-UM** (sp. *ayuno*; comp. rtr.

gün, „sobre, vide“; fr. *à jeun* este probabil tot o formă adjectivală, **a jeun*, care a fost greșit despărțită) || ar. *ağuname, ağunatic, ağuneață* (Dalametra) „faim, jeûne“.

33. **AJUNGE**, vb. „rejoindre, arriver, atteindre, parvenir, devenir, suffire“ — † *a se ajunge* „s'entendre, contracter une chose avec quelqu'un“; vr. băn. pf. *ajunș* || megl. *jundziri* (pf. *juns*); ar. *ağundzire, ağundzeare* (pf. *ağumşu*, part. *ağumtu, ağumsu*).

Lat. ADJUNGĒRE, -JUNXī, -JUNCTUM „joindre, ajouter“.

Tir. *aržongēr* „rejoindre, suffire“, friul. *azonži*; it. *aggiungere*; sard log. *agđungere*; vfr. *ajoindre*; prov. *ajoiner*.

Der.: *ajuns*, ar. *ağumtă* „arrivée“; *ajungător*, adj. sb. „qui arrive“ (Cihac); *ajunsătură* (Cihac) „attention, accord“ || *deajuns* „suffisant, suffisamment“ || *neajuns* „ennui, mécontentement“, † *neajungere* „indigence“ (Iorga, Doc. Callimachi I, 597).

34. **AJUTA**, vb. „aider“ || ir. *(a)žutā*; megl. *jutari*; ar. *ağutare*.

Lat. ADJUTARE; păstrarea lui u se datorează formelor accentuate pe temă (v. Baier); comp. formele românice care prezintă desvoltarea normală.

Rtr. *agüder*; vit. *aitare*; fr. *aider*; prov. *ajudar, aidar*; cat. *ajudar, ayudar*; sp. *ayudar*; port. *ajudar*.

Der.: *ajutător*, adj. „qui aide“, † sb. „auxiliare“; † *ajutătorie* (Coresi) „aide“ || în compunere cu *zău intilnim* expresiunea *aștezău* „que Dieu vous aide, salut qu'on adresse aux femmes qui tissent“ (Hasdeu, 608; Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 7).

35. **Ajutor**, sb. n. „aide, secours“; adj. „qui aide“ || megl. *jutor*; ar. *ağutor* || <ADJUTORIUM|| vsp. *ayudoiro, aydoro* || † *ajutoare* (Dosoftei, Parim. II, 23), † *ajutorie* (și trans. băn., Cătană, Bal. 136) „aide“ || † *ajutorință* „aide; impôt“ (Hasdeu, 652; Iorga, Studii VI, 133; VII, 86; comp. *banii agiutorului*, Iorga, Doc. Callim. I, 428) || băn. *ajutornic* „auxiliator“ (An. Car.) || *ajutori, ajutora* „venir en aide“.

ĀL, v. el.

ALĂTURI, v. lat.

36. **ALB**, adj. „blanc“ || ir. *ábh* „blanc“; megl. *alb*; ar. *albu* „blanc, heureux“.

Lat. ALBUS,-A,-UM; pentru înteiesul „heureux“, comp. dies alba „jour fortuné“ (dr. *zi albă*).

Vegl. *jualb*; rtr. *alv*; gen. *arbu*; sard *albu* (Stat. sass.); port. *alvo*.

Der.: *albul* (*zilei*), *alba* „aube“ (rtr. *alva*; it. sard *alba*; fr. *aube*; prov. cat. sp. *alba*; port. *alva*); *albul* (*ochiloralb um oculi* și rtr. *alv del ögl*, port. *alvo de olho*); ar. *albu* „monnaie“; *albe* (ar. ~, Dalametra), pl. „habits blancs, lingé“ (comp. la Ovid *alba* „vêtements blancs“; vfr. *aubes*); ar. *albile*, pl. „fées, Parques“; zool. *alb* „espèce de vermisseau“ (Hasdeu, 763) || *dalb* „blanc, resplendissant, gracieux“ || dim. *albior, dălbior*; *albișor*; zool. *albișor, albișoară, albiță* „*cyprinus alburnus*“, bot. *albiță* „*alyssum calycinum*“; *albet, albuleț* (Cihac) și ca sb. „aubier“ (Hasdeu, 736); (*d*)*albuț*; *albui* (Jipescu, Opinc. 53); *albiu*; † *albiū* (Dosoftei); *albicios* (ar. ~); *alburiu* (*alburit* „blanchi“); bucov. *albiniu*, *albinet* „blanchâtre, blond“, format după *gălbiniu*, *gălbineț* (*alb* și *galben* s-au influențat reciproc, v. acesta din urmă) || *alboi* (Tribuna 1890, 46), băn. *alboi*; *alboaie* „chose blanche“ (Gorovei, Cimil. 265); băn. zool. *alboi* „*cyprinus alburnus*“ (Hasdeu, 759) || *albei* „blanc (en parl. des chiens), aux cheveux blancs, blond“ (Şez. II, 126), bot. *albei* „*panicum dactylon*“ || *albime*, † *albiciune* „blancheur“ || *albuș* (ar. ~) „blanc d'œuf, blanc de l'œil“ (comp. la Celsius *alb um ovi*, rtr. *alv d'öv*. sard log. *arbu* „chiara d'ovo“, fr. *au-bin*); zool. *albușău* „sorte de poisson“ (Şez. V, 25); *albușos* (Polizu), „glaireux“ || zool. *albiliță* „*pontia brassicae*“ (Marian, Ins. 258) || *albină* Vilcea: *se albinează de ziua* „le jour commence à poindre“ (Marian, Ins. 180); cf. Muscel *albini* „mettre au jour, croître, se développer, être en convalescence“, *albineață* „croissance, convalescence“ (Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 6).

37. **Albastru**, adj. „bleu“ — băn. *albastru* și *nălbastru* „sombre (en parlant du ciel couvert)“ || ar. *albastru* „bleu,

blanchâtre“ (Obedenaru) || < *ALBASTER,-TRA,-TRUM (comp. it. *biancastro*, fr. *blanchâtre*) || *albastre*, sb. pl. „habit bleu, spécialement habit bourgeois“ || dim. *albăstriu*; *albăstrui*; *albăstrior*; *albăstrel*; bot. *albăstrea*, *albăstriță* „centaurea cyanus“ || *albăstrime* „aspect bleu, azur (du ciel)“, fig. „gens habillés en bleu, bourgeois, nobles“ || *albăstri*, ar. *albăstruiri* (Dalametra) „rendre bleu“; *albăstreală* „bleu, substance pour teindre en bleu“.

38. **Albeață**, sb. f. „blancheur, taie sur l'œil“ || megl. *albet*, *albeță* „blancheur, taie sur l'œil, blanc de l'œil“; ar. *albeață* „blancheur, fard, blanc d'œuf, taie sur l'œil“ || < *ALBĪTIA,-AM (= clas. ALBĪTIES); pentru semnificațiunea „taie sur l'œil“ comp. *al b u m i n o c u l o* la Celsius și Vegețiu || prov. *albeza*.

39. **Alboare**, sb. f. „blancheur, lumière“ (Sbiera, Pov. 91) < ALBOR,-OREM.

40. **Albumală**, sb. f. bot. „gnaphalium leontopodium, leontopodium alpinum“ < ALBUMEN+-eală || (comp. it. *albume*; vfr. *aubun*).

41. **Albi**, vb. „blanchir, devenir blanc“ || megl. *albiri*; ar. *algire*, *algare* „blanchir, devenir blanc, être heureux, poindre (en parlant du jour)“ || < *ALBIRE (= clas. ALBERE) || *albitor*, adj. „qui a la propriété de rendre blanc“; *albitoare*, *albitorie* (Cihac) „blanchisserie“; *albitură* „blanchissage, blanchissure“, *albituri*, pl. „linge“, ar. *algitură* „blanchissure, canutie“ || *albeală* „fard“ || *înălbi*, megl. *nălbiri* „blanchir, devenir blanc“: (*i*)*nălbeală* (Tocilescu, Mat. 67, 503) „fard“; (*i*)*nălbitor*, adj. „qui blanchit“; *nălbitor* (Coresi, Praxiu, 376) „blanchisseur“; *nălbitoare* (Zanne, Prov. IX, 127) „lavoir“.

42. **Sarbăd**, adj. „pâle“ — † *salbed* (Neagoe, Invăț. 118) || ar. *salbit*, *sarbit* || < EXALBIDUS,-A,-UM „blanchâtre“; *albed*, dat de Budai-Deleanu (Hasdeu, 731), pare necunoscut || vit. *scialbedo*, sic. *șarvidu* || dim. *sărbezior* (Cihac) || *sărbezi*, *selbezi* (Hasdeu, Cuv. d. bâtr. I, 301) „devenir pâle“; *sărbezeală*, *sărbezie*, *sărbezime* (Cihac) „pâleur, fadeur“ || Nu trebuie confundat cu aceste

forme *sarbăd* „aigre, aigrelet (en parlant du lait), fade“, *a se sărbezi* „s'aigrir, devenir fade“, care derivă din alb. gheghic *șarpet* „acido, acerbo“, *șarb* „inacidarsi“, *șarptue* „render acido“ (Jung, Fialuur 163; cf. Christophorides, Lex. alb. 125-126); asemănarea de formă între un cuvînt și celălalt a adus o confundare a lor: *salbăd* a fost schimbat în *sarbăd* sub influența formei de origine alb.

43. **ALBIE**, sb. f. „lit d'une rivière, auge, berceau“ — trans. bucov. *alvie* (Hasdeu, 739; Marian, Leg. 298).

Lat. ALBIA,-AM (= clas. ALVEUS,-UM).

Tir. *albi*, friul. *laip*; vic. *abio*; ver. *albio*, mant. cremon. mil. pav. mir. parm. *albi*, bresc. berg. *albe*, piem. *piac. arbi*, gen. *arğu*, bol. *eib*, ferr. *aib*, mod. *älbi*, regg. *elbi*, romagn. *ebi*; fr. *auge* < ALBIUS,-UM și ALBIA,-AM.

Der.: dim. *albiuță* || *albios* „creux“ Dolj || *a se albi* (Tiktin) „prendre la forme d'une auge“; *albüre* (Bobb) „action de creuser“.

Impr.: rut. альбійка „Trog, Mulde“.

44. **Albioară**, sb. f. „petite auge“ < ALBIOALA,-AM (= clas. ALVEOLA), atestat în CGL.V, 340 || rtr. *arbuol*; ven. pad. *albol*, vic. *abiolo*, mant. parm. *albiöl*, berg. *abiöl*, com. mil. pav. *albiö*, romagn. *ibiol*; vfr. *aujoel* „berceau“ < *ALBIOLUM.

45. **Albier**, sb. m. „fabricant d'objets en bois“ (Hasdeu, 744) < *ALBIRIUS,-UM (= ALVEARIUS, CGL. II, 432; III, 309).

46. **ALBINĂ**, sb. f. „abeille“; bot. „ophrys cornuta“ || ir. *albire*; megl. *albină*; ar. *alginā* „abeille, ruche“.

Lat. *ALBINA,-AM (comp. alvaria non alvina e la Caper, Gr. lat. VII, 107); înțelesul românesc se explică din acela al lui alvus, alvarium „ruche“.

Der.: dim. *albinea*; *albinuță*, *albinică*, *albinică*, *albinică* (Marian, Ins. 190) || col. *albinărie*; *albinet*; *albinis* (dat de Budai-Deleanu, v. Hasdeu, 752); ar. *alginate* || *albinar*, ar. *alginar* (Dalametra) „apiculteur“; *albinărie* „apiculture“; *albinărit* „apiculture, † impôt sur les abeilles“; zool. *albinărel* „merops apiaster“ (Marian

Ornit. I, 60) || *albiná* (Marian, Ins. 179) „courir fébrilement“.

47. **ALEGE**, vb. „choisir, élire, discerner“; *a se alege* „résulter“ — vr. băn. pf. *ales* || megl. *leziri* (pf. *les*); ar. *aleadzire, alidzeare* „choisir, discerner, lire“ (pf. *alepșu*, part. *aleptu*).

Lat. **ALLÉGÈRE**, *-LEXI, -LECTUM.

Vit. *alleggere*.

Der.: *alegere* „triage, choix, élection“; *ales*, ar. *aleptu* „distingué, d'élite“; *ales* „broché (t. tiss.)“; † *ales* „précisément“ (comp. expresiunea *mai ales*); *ales* „élu; choix; triage des brebis, fête qui accompagne cette opération“ (Hasdeu, 851); ar. *aleptu* „héros des contes qui correspond au *Făt-frumos* des contes dr.“; † *alegind* „surtout; sauf“; *alegător*, adj. sb. „qui choisit, qui élit, électeur“; † *alesător* „personne préposée à la délimitation des terres“; *alesătură* „dessein d'une étoffe“; *alesătură, alegătură, alesură* (Costinescu) „séparation des cheveux en tresses“; † *alesătură, alegătură*; (Cihac) „élection, choix“ || ar. *prialeadziri* (Dalametra) „choisir longtemps“.

ALERGA, v. *larg*.

ALINA, ALINTA, v. *lin*.

ALMINTRELEA, v. *minte*.

ALOCURI, v. *loc*.

48. **ALT**, adj. pron. „autre, autrui“ || ir. *åt*; megl. *alt*; ar. *altu*.

Lat. **ALTER**, -TRA-, -TRUM (=cl. **ALTE-RA**, -TERUM); căderea lui *r* se explică prin disimilațiune (comp. formele românești de mai jos).

Vegl. *jualtro*; rtr. *otér*; it. *altro*, Lago Maggiore *alt*; sard. log. *ateru*, sard gal. *altu*; fr. *autre*; prov. cat. *altre*, cat. Alghero *altu*; sp. *otro*; port. *outro*.

Der.: † *alalt*, megl. *lalt, lant*, ar. *alantu* (cu *n* prin disimilațiune, comp. mir. *antar*) și (*a)nantu* (prin asimilațiunea *ă-a>a-a*); *ălalalt*, *ăl(ă)lalt* (*ălălalt*), megl. *lalant*, e rezultat dintr-o nouă recompunere cu *ăl* || *ăstalalt*, *ăst(ă)lalt* (*ăstălalt*) = *ăst-alalt* || *cela-*

lalt, celălalt (*cel(ă)lant*), megl. *telalant*, ar. *ătelălant* = *cel-ălalt* || *cestalalt, cest(ă)lalt* (*cestălant*) = *cest-ălalt* || *laolaltă* „ensemble“ e rezultat din expresiunea: *a pune una la alaltă*, din care s'a isolat *la alaltă*, de unde (prin intercalarea lui *u* între cei doi *a* în hiat) * *laulaltă*, * *laulaltă*, *laolaltă*.

49. **ALTAR**, sb. n. „autel“ — bucov. *altare*, f. (Marian, Leg. 273) || ir. *altår*; megl. *altar*

Lat. **ALTARIUM**.

Alb. *lter* || rtr. *utér*; it. sard *altare*; fr. *autel*; prov. *autar*; (cat. sp. port. *altar*) < **ALTARE**.

Der.: dim. *altărel* (Pisone).

50. **ALTARE** (ar.), vb. „élever“.

Lat. **ALTIARE**.

Rtr. *ozer*; it. *alzare*; fr. *hausser*; prov. cat. *alsar*; sp. *alzar*; port. *alçar*.

Cf. *Inalt*.

ALUAT, v. *lua*.

51. **ALUNĂ**, sb. f. „noisette“ — trans. *alune*, pl. „pommes de terre“ (Viciu, Glos. 16). — **ALUN**, sb. m. „coudrier“ || ir. *alure, alur*; megl. *lună, lun*; ar. (*a)lună, (a)lun*.

Lat. ***ABELLONA**, -AM (=ABELLANA) prin introducerea sufixului -ONA care se găsește în alte nume de orașe; cf. și **ABELLINA**; forma apare de obicei însotită de *nux*, dar este atestată și singură.

Sav. și elv. *alonie* < ***ABELLONEA** || it. *avellana, avellano*; vfr. *avelaine*; prov. *aulana, aulan*; cat. sp. *avellana*, sp. *avellano*; port. *avellan* < ABELLANUS, -A, -UM || fr. *aveline* < ABELLINA (cf. Nigra, Z. rom. Ph. XXVIII, 64).

Der.: dim. *aluniță*; *alunică*; *alunuță* (Sez. III, 63); *alunel*; *alunaș*; *alunuc* (Sez. III, 156, 158); *alunele*, pl. „achillea millefolium, carum bulbocastanum“ || *alunar* „coudraie (Bobb), vendeur de noisettes“ (comp. fr. *avelinier*: prov. *avelanier*; cat. *avellaner*; sp. *avellanero*; port. *avelleira*); zool. *alunar* „nucifraga caryocatactes“, *alunara* (*găinușe*) „bonasia cetulina“ (Marian, Ornit. II, 214, 407; comp. sav. *alonier*, nprop. *avelanié* „casse-noix“) || col. *aluniș* (ar. ~); *alunet*; *alunat* (Tiplea, P. pop. 62); ar. *alunami* (Dalametra) ||

aluni:i, „de la couleur des noisettes“ || *aluniță, alunică, alunea, alunel* (Viciu, Glos. 16), cu înțelesul de „lentille, grain de beauté“, nu derivă de sigur din *alună*, ci trebuie să fie forme alterate din *luniță, lunică*; comp. sp. port. *lunár*, bulg. *luna, lunička*, „envie, tache de rousseur, grain de beauté“.

ALUNECA, v. *luneca*.

ALUNGA, v. *lung*.

52. **AMĀGI**, vb. „séduire, tromper.“

Lat. *AMMAGIRE, din gr. μαγεύω; cu-vîntul grecesc a intrat de vreme în lat. balc., cum arată trecerea lui g la ġ.

Comp. sic. *ammagari*, sard log. *am-majare* „ensorceler“.

Der.: *amāgire*, „séduction, illusion“; *amāgitor*, adj. sb. „séducteur, trompeur“; zool. *amāgitoare*, „lanius excubitor“ (Hasdeu, 1013); † *amāgitoresc* (Cantemir), adj. „trompeur“; *amāgitorește* (Pisone) „d'une manière trompeuse“; *amāgitură, amāgeală*, „tromperie, ruse“; † *amāgelnic* (Cantemir) „trompeur“ || † *amāgeu*, „séducteur, charlatan“ || *desamāgi*, „désillusionner“; *desamāgire*, „désillusion“.

53. **AMAR**, adj. „amer“; adv. „amèrement, péniblement“; sb. „amertume, peine“; interj. „hélas!“ || ir. *amår*; ar. *amar*.

Lat. AMARUS,-A,-UM.

lt. *amaro*; fr. *amer*; prov. cat. *amar*.

Der.: dim. *amārel* (comp. nprop. *amarello*, „ibéride amère“); *amāriu*; *amārrios*; *amāruť*; bot. *amāruťă* (nprop. *maroussō*, „anthemis cotula“) și *amārluťă*, „cicendia filiformis“; bot. *amāruș*, „viburnum opulus“ (Hasdeu, 1036, dă aceeaș formă ca adj. dim., dar nu pare cunoscută) || *amāroi* (Tribuna 1890, 46; vit. *amarogno*) megl. *māros*, „amer“ (prov. *amaros*) *amar-nic*, adj. „vif, véhément, méchant“, adv. „impétueusement, vivement“; *amārnicie* (Cihac), „véhémence, impétuosité“ || *amārime*, „amertume, † peine, souffrance“ (Cantemir, Hron.) || ar. *amirami* (Dalametra), „amertume, tristesse“.

Impr.: rut. гамарній „sich härmend, kummervoll, trübselig“.

54. **Amăreașă**, sb. f. „amertume“ || ar. *amăreașă*, „amertume, affliction“ || < AMARITIA,-AM, CGL. II, 407 (= clas. AMARITIES) || friul. *amareze*; it. *amarezza*; prov. *amareza*.

55. **Amări**, vb. „rendre amer, affliger“ || megl. *mărari*; ar. *amărire*, *amărare* || < *AMARIRE, AMARARE || vit. *amarire*; vfr. *amerir* || *amărit* (ar. ~) „rendu amer, affligé, malheureux, faible“; adv. „amèrement, tristement“; *amăritor*, adj. sb. „qui rend amer, qui irrite“; † *amăritură* (Dosoftei) „peine“ *amăräciune*, megl. *măräcuni* „amertume, peine“ || *amăreală*, „amertume“, bot. „polygala vulgaris“.

56. **AMENINȚĂ**, vb. „menacer“—*amenința, amelința*.

Lat. *AMMINACIARE<MINACIAE; prin epentesa timpurie a lui *n* s'a născut forma **amenințare*, de unde, prin analogia verbelor în -*ințare*, *amenințare*; formele dialectale se explică prin disimilațiune.

Nap. *ammennaččare*, sic. *ammennazzari* (comp. sard camp. *amelezai*); prov. cat. *amenassar*; sp. *amenazar*; port. *ameaçar* || rtr. *mannatschar*; it. *minacciare*; sard log. *minattare*; fr. *menacer*; prov. cat. *menassar*<* MINACIARE.

Der.: *amenințare*, „menace“; *amenințător*, adj. sb. „qui menace“; *amenințătură*, „menace“.

AMESTECA, v. *mește*.

AMIAZI, v. *miez*.

AMÎNDOI, v. *doi*.

AMINTI, v. *minte*.

AMNAR, v. *mînă*.

AMORTI, v. *muiri*.

57. **AMU**, adv. „maintenant—† donc, déjà“ — Oșani *amuă* || ir. *amú*; megl. *mó*; ar. *amó*, *amú* (Dalametra).

Lat. AD-MODO; u final se explică sau prin influența lui *acmu* sau din poziția tonica atonă a cuvîntului.

Vgl. *jamo*; rtr. *amó*; berg. lomb. *amó*, sic. *ammú*; sard camp. *immoi*, toate cu înțelesul de „encore“.

Der.: *amuși* „à l'instant“ || megl. *moți* (cu *-fi* analogic; cf. ar. *acloșe*, s. *Acolo*).

58. **AN**, sb. m. „an, année“; adv. „l'année passée“ — \dagger *anni* (Ps. Sch. 30, 11; 77, 33; 154, 9) || ir. *ân*; megl. ar. *an*.

Lat. **ANNUS,-UM**; forma de abl. *a n n o* din care derivă adv. romînesc era întrebuițată deja în latină cu înțelesul de „l'année dernière“.

Vegl. *jan*; rtr. *an*; it. *anno* (tosc. *anno* „l'anno prossimamente passato“ Fanfani); sard. *annu*; fr. prov. *an*; cat. *any*; sp. *año*; port. *anno*.

Der.: dim. *anișor*; *anuț* (Tiplea, P. pop. 6) || *mulțumi* „remercier, contenter“ <*mulți ani*, întrebuițat ca salutare, urare (cf. bulg. *za mnogo godini*), și devenit pe urmă *mulțan*, *mulțam* (care se audă încă în Transilvania); din acesta s'a derivat forma verbală *mulțămi*, prin asimilațiune *mulțumi* (comp. și formula de multumire port. *viva muitos annos*); *mulțumire* „remerciment, satisfaction“; *mulțumită* „remerciment; grâce (à)“; *mulțumitor*, adj. sb. „reconnaissant, satisfaisant“; *nemulțumi* „mécontenter“; *nemulțumire* „mécontentement, ingratitude“; *nemulțumit*, adj. sb. „mécontent“; *nemulțumitor*, adj. sb. „ingrat“ || *estan* (ar. ~) „cette année“.

59. **Noatin** (*noaten*), adj. sb. „d'un an (agneau, poulain)“ || ir. *notir*; megl. ar. *noatin* || <**ANNOTINUS,-A,-UM** || dim. *notšinel* (Viciu, Glos. 19); *notior* (Tocilescu, Mat. 1267) || bän. *notśinar*; ar. *nutinár* „gardeur des agneaux d'un an“. — Impr.: ung. *nótin* (Szinyei).

60. **APĂ**, sb. f. „eau, rivière“; *ape*, pl. „reflets d'une étoffe ou d'un métal“ || ir. *âpe*; megl. *apu*, *apă* (Ninta); ar. *apā*.

Lat. **AQUA,-AM**.

Rtr. *ova*; it. *acqua*; sard log. *abba*; fr. *eau*; prov. *aiga*; cat. *aigua*; sp. port. *agua*.

Der.: dim. *ap(u)soară* (ar. ~, Dalametra) || *apar* „porteur d'eau, \dagger marin“ (Cantemir; comp. *aqua rius*) || col. *apărie*, mold. *apăraie*; \dagger *apări*, pl. (Dosoftei) || *apos* „aqueux“ (comp. *aquosus*; vfr. *evos*); \dagger *apoasa* (Dosoftei) „océan“.

61. **Apătat**, adj. „trempé d'eau“; forma aceasta trebuie să derive din-

tr'un verb dispărut azi * *apăta* < ***AQUATARE** (comp. *aqua t u s* „aqueux, délayé“); prezența lui *p* (aqua t a re ar fi dat **acătare*) se explică sau prin generalisarea formei cu accentul pe *a* (aqua t o) **apat*) sau prin influența lui *apă* || *apătos*, ar. *apitos* (Dalametra) „aqueux“; *apătoșa* „remplir d'eau, devenir aqueux“.

62. **Adăpa**, vb. „abreuver, arroser“ || ir. (a)dapă; megl. *dăpari*; ar. *adăpare* || <**ADAQUARE** || friul. *adagá*; it. *adacquare*; sard log. *abbare*; prov. *azaigar*; sp. *adaguar* || *adăpat* „abreuvement“ (comp. nprov. *aseigado* „irrigation“); *adăpător*, adj. sb. „qui abreuve“; *adăpătoare* „abreuveoir“ (comp. sard log. *abbadoržu*, nprov. *aseigadouiro* „arrosoir“); *adăpătură* „abreuvement“ (Cantemir, Hron.; An. Čar.; Polizu), ar. *adipitūrā* (Dalametra) „arrosage“ (it. *adacquatura*; sard log. *abbadura*, nprov. *aseigaduro* „arrosement“).

63. **APĂRA**, vb. „défendre, protéger“ — vr. trans. (Viciu, Glos. 16) „prohiber, retenir“ || ir. (a)*pară*; ar. *apărare*.

Lat. **APPARARE** „préparer, disposer“. Friul. abruzz. *apară*; nap. *aparare*; nprov. *apară*; port. *aparar*. În celealte limbi române, verbul are înțelesul de „préparer, orner, offrir, enseigner“: it. sard *apparare*; vfr. *aparer*; sp. *aparar*; înțelesul romînesc se regăsește în forma simplă sau în compusele cu i m-: it. *parare*; fr. *parer*; prov. *emparar*; cat. sp. port. *amparar*.

Der.: *apărare*, *apărat* „défense“, \dagger *apărat* „reproche“; trans. *apărat* „pacage réservé, bois en défens“ (comp. nprov. *aparant*, adj. „dont l'entrée est prohibée aux bestiaux, en parlant des pacages“); *apărător*, ar. *apiritor* (Dalametra), adj. sb. „qui défend, qui protège“; *apărătoare* „rempart, éventail, chasse-mouches“, bot. „clinopodium vulgare“; *apărătură*, ar. *apirittură* (Dalametra) „défense, protection, \dagger empêchement, fortification“, mold. „bois en défens“ || *apărămînt* (Lex. Bud.) „protection, abri“ || *neapărat* „inéritable“, adv. „absolument, \dagger sans empêchement, incessamment“ (Cod. Vor.).

APĂSA, v. *păsa*.

64. **APIRIRE**, vb. ar., megl. *apiriri* „poindre (en parl. du jour), se lever de bonne heure“.

Lat. **APERIRE**; comp. la Cicero: *stella se aperit* „l'étoile paraît“; la Celsius: *soli aperienti*.

Vegl. *apjar*; rtr. *avrir*; it. *aprire* (vit. „sorgere, detto del giorno“); sard log. *aberrere*; prov. sp. port. *abrir*.

Der.: ar. *apiritā* „pointe du jour“.

APLECA, v. *pleca*.**APOI**, v. *poi*.**APRINDE**, v. *prinde*.

65. **APROAPE**, adv. „près, presque“ || ir. *(a)prope*; megl. *proapi*; ar. *aproape(a)*.

Lat. **AD-PROPE** (Arch. lat. Lex. V, 362).

Friul. *apruv*; vit. *apruovo*, bellun. *apruo* (Arch. gl. XVI, 287), cremon. com. *aprof*, bresc. mil. *apröf*, piem. piac. *apröv*; sard log. *approbe*; vfr. *apruef*; prov. *aprop*; cat. *aproba*.

Der.: *aproapele*, *deaproapele*, „le proche, le prochain“.

66. **Apropia**, vb. „approcher“ || megl. *pruk'ari*; ar. *apruk'are*, „approcher; rejoindre quelqu'un“ (Dalametra) || <**AP-PROPIARE** || sard log. *approbiare*; fr. *approcher*; prov. cat. *apropiar* || *apropiere* „proximité“, † *apropiat*, sb. m. „proche, prochain“, sb. n. „approche“; † *apropietor*, adj. sb. „qui s'approche“ || *apropime* „proximité“ | *apropias* (Cihac), sb. m. „prochain“ || *apropielnic* (Cihac), *apropietnic* (Polizu) „accessible, affable“.

APUNE, v. *pune*.

67. **ARA**, vb. „labourer“ || ir. *ara*; megl. *rari*; ar. *arare*.

Lat. **ARARE**.

Rtr. *arer*; it. sard log. *arare*; vfr. și fr. dial. *arer*; prov. sp. port. *arar*.

Der.: *arărit* (Polizu) „impôt sur le blé“.

68. **Arat¹**, sb. n. „labour, labourage“ <**ARATUS,-UM** || vfr. și fr. dial. *aré*; nprov. sp. port. *arado*.

69. **Arat²** (ar.), sb. n. „charrue“ <**ARATRUM**, r căzut prin disimilațiune: trebuie să admitem deja în latina vulgară o formă disimilată cum arată gen. *aō* (Parodi, Arch. gl. XVI, 360); forma dr. *aratru*, dată de Bobb, e necunoscută || rtr. *areder*; it. *arato*; sard log. *aradu*; vtr. și fr. dial. *arere*; prov. *araire*; cat. *aradre*; sp. port. *arado* (cf. Förster, Z. rom. Ph. XXVIII, 1).

70. **Arător**, adj. „de labour, labouable“; sb. m. „laboureur“ <**ARATORIUS,-A,-UM** || vit. *aratoio*; vport. *aradoira*, „jour consacré au labourage“.

71. **Arătură**, sb. f. „labourage: champ labouré“ <**ARATURA,-AM** || rtr. *aradüra*; it. *aratura*; vfr. *areüre*; sp. port. *aradura*.

72. **Adărare**, vb. ar., megl. *dărari*, „faire travailler, apprêter, orner, bâtir“ <**ADARARE** [Pușcariu, Conv. lit. XXXVIII, 45]; pentru înțeles, comp. germ. *bauen* „bâtir, labourer la terre“; o urmă din semnificațiunea mai veche pare a se fi păstrat în expresiunea ar. *adară grădina* „il cultive le jardin“ || megl. *pridărari*, ar. *preadrari* (Dalametra) „refaire, rebâtir“.

73. **ARAMĂ**, sb. f. „cuivre“ — vr. băn. *arame* || ar. *aramā*.

Lat. ***ARAMEN**, rezultat prin asimilațiune din **ÆRAMEN**.

Rtr. *aram*; it. *rame*; sard log. *ramine*; fr. *airain*; prov. cat. *aram*; sp. *alambre*; port. *arame*.

Der.: dim. † *arămioară* „monnaie de cuivre“ (Hasdeu, 1451); *arămuță* (Bobb) „raudusculum“ | *arămar*, chaudronnier (port. *arameiro*); *arămărie* „objets en cuivre, chaudronnerie“ (it. *rameria*) || *arămeasă* „mesure de vin d'environ un demi-litre“ (Damé) || *arămiu* „cuivré“; *arămie* „grand chaudron de cuivre“ (Hasdeu, 1468) || *arămos* (Bobb) „cuivré“ (nprov. *aramous*) || *arămi*, *arămă*, „cuivrer“ (Hasdeu, 1468).

74. **ARBURE** (*arbor*, *arbur*), sb. m. „arbre“ || ir. *årbur(e)*; megl. *arburi*; ar. *arbure* „chêne“.

Lat. **ARBOR,-OREM**.

Vegl. *juarbul*; rtr. *alber*; it. *albero*; sard log. *arbure*; fr. prov. cat. *arbre*; sp. *árbol*; port. *arvore*.

Der.: dim. *arburaş*; *arburel*; ar. *arburic* (Dalametra; sp. *arbolico*).

75. **Arburet**, sb. n. col. || ar. *arburet* „forêt de chênes“ || <**ARBORETUM**|| it. *albereto*; sard *arburedu*; vfr. *arbroi*; sp. *arboleda*; port. *arvoredo*.

76. **ARC**, sb. n. „arc“ || megl. *arc*; ar. *arcu*.

Lat. **ARCUS,-UM**.

Alb. *ark*; rtr. *arch*; it. *arco*; sard *arcu*; fr. prov. *arc*; cat. *arch*; sp. port. *arco*.

Der.: dim. *arcuş* „archet“; *arcuşor*; *arcuť*; *arcuşel* (Cihac); *arculeť* || *arcas*, „archer“ || *arcos* „arqué“ || *arcui* „arquer“; *arcuitură* (Cihac) „courbure“.

Impr.: rut. sîrb. аркуш.

77. †**Arcar**, sb. m. (Muste; Iorga, Studii VII, 105) „fabricant d'arcs“ <**ARCO(U)ARIUS,-A,-UM**|| fr. *archer*; prov. *arquier*; cat. *arquer*; sp. *arquero*; port. *archeiro*.

78. **ARDE**, vb. „brûler“ — vr. băn. pf. *arş* || ir. *årde*; megl. *ardiri* (pf. *arş*); ar. *ardire* (pf. *arşu*).

Lat. ***ARDERE**, **ARSİ**, **ARSUM** (= clas. **ARDERE**).

Vegl. *ardar*; rtr. *arder*; it. sard log. *ardere*; fr. prov. *ardre*; cat. sp. port. *arder* || vfr. *ardoir* <**ARDERE**.

Der.: *ars* „combustion, feu“; †*arse*, pl. „holocauste“; trans. băn. *ars* „promptement“ („in momento, confestim“ An. Car.; comp. it. *tosto*, fr. *tôt*); trans. *cu arsa* „en gros“ (Hasdeu, 1735); *arzător* „brûlant“; *arsătură* (Polizu) „brûlure“ (vfr. *arsetüre*) || *arzos* „ardent“ || *arzuriu* (Lex. Mard.), *arzuliu* „chaleureux“ || *arzoi* (Odobescu, Scriseri I, 65), *arsoi* (Polizu) „ardent“; Muscel, trans. *arzoi* „sorte de polenta au lait“ (Hasdeu, 1536; Rădulescu-Codin, Cuv. Musc. 7) || *ardei* „piment“; dim. *ardeiaş*; *ardeia* „pimenter“ || trans. *ard'işte* „forêt brûlée“ (Hasdeu, 1748) || băn. *arsoare* „chaleur excessive“.

Impr.: ung. *árdej* (Szinnyei).

79. **Arsură**, sb. f. „brûlure“ <**ARSURA,-AM**|| rtr. *arsüra*; it. *arsura*; sard camp. *assura*; prov. cat. *arsura*.

80. **Arşiţă**, sb. f. „chaleur excessive“, mold. băn. „lieu exposé au soleil, co-teau, clairière“ (Hasdeu, 1747; Sez. II, 22); trans. zool. „cousin, moustique“ (Marian, Ins. 308) <* **ARSICIA,-AM** || vit. *arsiccia* „bruciatura di sterpi per ingrasso“; it. *arsiccio*.

81. **ARETE**, sb. m. „bélier“ — trans. *aret* || ir. *arete*, *aret*; megl. *rëti*; ar. *areati*, adj.: *birbec areati*, *cal areati* (Dalametra).

Lat. **ARIES, *ARĒTEM** (= clas. **ARIETEM**).

Monferr. *arei*, gen. *aeo*; fr. dial. *arei*; prov. *aret*.

Der.: băn. *areşar* „gardeur de bélriers“ (comp. *arietarius*).

Impr.: rut. *aperiň* „Widder“.

82. **ARGINT**, sb. n. „argent“; *arginți*, pl. m. „monnaie“ || ir. *aržint*; megl. *arzini*, *răzint*.

Lat. **ARGENTUM**.

Alb. *ərgənt*; rtr. *argent*; it. *argento*; sard log. *argentu*; fr. *argent*; prov. *argen*; cat. *argent*; sp. port. *argento*.

Der.: dim. *argintel*; *argintuť*; bot. *argintică* „dryas octopetala“; bot. *argintică* și *argintariţă* (Hasdeu 1615) „potentilla anserina“ || *argintiu* „argentin“ || *arginta* (it. *argentare*; sard log. *argentare*; fr. *argenter*), *arginti*, *arginți*, *argintui* „argenter“; *argin-tuitar* (Polizu) „argenteur“.

83. **Argintar**, sb. m. „argenteur, orfèvre“ || megl. *arzintar*, *răzintar* || <**ARGENTARIUS,-UM**|| it. *argentaio*; fr. *argentier*; prov. *argentari*; cat. *argenter* || *argintarie* „argenterie“ (rtr. *argienteria*; fr. *argenterie*; prov. cat. *argentaria*; sp. *argentería*).

84. **Argintos**, adj. „contenant de l'argent“ <**ARGENTOSUS,-A,-UM**|| nprov. *argentous*; fr. *argenteux*; cat. *argentós*; sp. *argentoso*.

85. **ARICI**, sb. m. „hérisson; herpès, verrue; maladie des chevaux, javart; maladie des plantes, rouille; bot. „echinops sphaerocephalus“ || megl. *arič* „hérisson“, *rič* „bogue, hérisson, enveloppe épineuse de la châtaigne“; ar. *arič* „hérisson; verrue“.

Lat. **ERICIUS,-UM**, cu schimbare de terminații neexplicată încă.

Alb. *irik'*; rtr. *rizza*; it. *riccio*; sard log. *erittu*; prov. *aritz*; pentru înțelesul „javart”, comp. it. *ricciuoli*, *rizzuoli*, parm. *rizzöj*, piac. *rizzö* „mălattia che attacca i piedi del cavallo“.

Der.: *aricioaică*, băn. *arișoarie* „hérisson femelle“ || dim. *aricel* || *a se arici* „se hérisser; attraper le javart“; † *aricit* (Dosoștei, V. Sf. 267; 316^b) „treillisé“; *aricitură*, *ariceală* „javart“.

86. **ARIE**, sb. f. „aire, grange“ — vr. trans. *are*.

Lat. **AREA,-AM**.

Rtr. *era*; it. *aja*; fr. *aire*; prov. *eira*; cat. sp. *era*; port. *eira*.

87. **ARINĂ** (vr. trans.), sb. f. „sable“ || ar. *arină*.

Lat. **ARENA,-AM**.

Alb. *rərə*; it. *rena*; sard *arena*; vfr. *areine*; fr. dial. *aré*; prov. cat. sp. *arena*; port. *areia*.

Der.: *ariná* (Lex. Bud.) „sablonner“ (it. sard *arenare*); *a se ariní* (Viciu, Glos. 16) „se remplir de sable“ || *ariniș* (C. Negruzzi) „désert“.

88. **Arinos**, adj. „sablonneux“ || ar. *arinos* || < **ARENOSUS,-A,-UM** || it. *renoso*; sard *arenosu*; prov. cat. *arenós*; sp. *arenoso*; port. *areoso*.

89. **ARM**, sb. n. „cuisse, gigot, flanc (d'un cheval)“ — *armi*, m. pl. „bras“ Mehedinți; formele *armor*, *armure*, cum se aud în unele părți, sănt refăcute după pl. *armuri* || ar. *armu*.

Lat. **ARMUS,-UM**.

Cors. *erme*; sard log. *armu*; fr. *ars*.

Der.: *armurar*, *armurare*, *armurariță* „maladie bovine, épaulure“; bot. *armurar*, *armurare* „silybum marianum“.

Impr.: ung. *armorár* (Szinnyei).

90. **ARMĂ**, sb. f. „arme“ || ir. *ārmę*; ar. *armă*.

Lat. **ARMA**.

Alb. *armă*; vegl. *jarma*; rtr. it. sard *arma*; fr. *arme*; prov. *armas*; sp. port. *arma*.

Der.: dim. *armioară* (Rădulescu-Codin, Cint. pop. 16) || *armuș* „prévôt, gendarme“, dial. *armaș* „jeu enfantin“; *armaș*, adj.: *vin armaș* „sorte de vin“; dim. †*armășel* || †*armășesc* „concernant la prévôté“ || †*armăște* „pré-

vôté; vexation“ || *armăși* „élever au rang de prévôt; vexer“ || col. †*armărie* (Cantemir, Div. lum. 223; port. *armaria*).

Impr.: ung. *ármás* (Szinnyei).

91. **Arma**, vb. „armer“ || ir. *armā* || < **ARMARE** || rtr. *armer*; it. sard *armare*; fr. *armer*; prov. cat. sp. port. *armar* || *înarma*, *întrarma* „armer“; † *întrarmătură* (Cantemir, 236) „armement“.

92. **Armătură**, sb. f. „armement, armure“ < **ARMATURA,-AM** || rtr. *armadüra*; it. *armatura*; sard *armadura*; fr. *armure*; prov. cat. sp. port. *armadura*.

93. **ARMĀSAR**, sb. m. „étalon“ — Mehedinți *armăcsăr*, probabil o contaminate din *armăsar* și *armig* (*amic*), cu acelaș înțeles, care se aude în Bănat și Munții apuseni, și a cărui origine e necunoscută; *harmăsar* „partie de la charrue“ (Viciu, Glos. 49); adj. în unele părți: *cal armăsar* (Hasdeu, 1691).

Lat. **ADMISSARIUS,-UM**; pentru trecrea lui d la r, neexplicată încă, cf. **ARMESSARIUS** în Lex. Salica.

Sard log. *ammessaržu* || alb. *harmăšuar* < ***ARMISSORIUS**.

Der.: dim. *armăsăraş*; *armăsărel* (Hasdeu, 1691); *armăsăruş* (Odobescu, Scrisori I, 132).

Impr.: rut. *rapmacáp* „Hengst“.

ARUNCA, v. *runc*.

AŞA, v. *şı*.

94. **AŞCHIE**, sb. f. „éclat de bois“ — Serbia, Mehedinți, băn. *iașchie*, *ieşchie* || megl. *ieşli*.

Lat. **ASCLA,-AM**, la M. Empiricus, 306, 21 (= clas. *ASSULA*, *ASTULA*).

Alb. *aş'ke*; sard log. *aşa*; prov. cat. *ascla*; port. *acha* (comp. vegl. *jaska*; nap. *aška*, cal. sic. *aska*).

Der.: dim. *aşchiuță*; băn. trans. *aşchiță*; *aşchioară* (Voronca, Dat. cred. 541); *ieşculiuță* (Corcea, Bal. 127) || *aşchia*, *aşchii* „fendre“ (Hasdeu, 1983); ar. (numai part.) *aşçat* (sic. *ask'ari*; prov. cat. *asclar*).

95. **ASCUTA**, vb. „écouter, obéir“ || megl. *scultari*; ir. (a)*scută*; ar. *ascuti-tare*.

Lat. **ASCUTARE** (= clas. **AUSCULTARE**).

Rtr. *ascolter*; it. *ascoltare* (vit. *scoltare*); sard log. *askultare, iskultare*; fr. *écouter* (vfr. *ascolter*); prov. cat. *ascoltar (escoltar)*; sp. *escuchar* (vsp. *ascuchar*); port. *escutar*.

Der.: *ascutare* „obéissance“; *ascutător* (ar. ~), adj. sb. „qui écoute, soumis, auditeur“; \dagger *ascutătură* (Coresi; An. Car.) „obéissance“ || \dagger *ascutămint* (Cod. Vor.) „obéissance“ (it. *ascoltamento*; sard log. *iskultamentu*) || *ascutăciune* (la Budai-Deleanu, ap. Hasdeu, 1812; comp. *a scutat i o*) „obéissance“ || *ascutaref* (la Budai-Deleanu, ap. Hasdeu, 1816), || \dagger *ascuttoi* „attentif, soumis“.

96. **Ascutat**, sb. n. „action d'écouter“ <**ASCULTATUS, -UM** (= clas. **AUSCULTATUS, -UM**).

97. **ASCUNDE**, vb. „cacher“—vr. bän. pf. *ascunṣ* || ir. (*a*)*scunde*; megl. *scundi* (pf. *scunṣ*, part. *scunt*); ar. *ascundire* (pf. *ascumṣu*, part. *ascumtu*).

Lat. **ABSCONDERE, -ONSİ** (Caper., Gr. lat. VII, 94), -**ONSUM**; *n* dinaintea lui *s* la pf. și part. a fost reintrodus dela celealte forme: *absconsi* ar fi dat **ascoși*.

Vegl. *askondro*; Greden *skuender* (în eng. numai în forma: *ad ascus*, „en cachette“); it. *nascondere*; vfr. *asconde (escondre)*; prov. *ascondre (escondre)*; sp. port. *esconder* (vsp. vport. *asconder*).

Der.: *ascuns, ascunsă* „cache, secret, mystère“ (comp. *absconsus, -um*); *pe ascuns, in ascuns*, „en cachette“, *de-a ascunsele* „colin-maillard“; ar. *ascumtá, ascuntaluí, ascumtišaluí* „en cachette“ || ar. *ascunsură, ascunzătură* (Cihac) „cache, action de cacher“ || *ascunzător*, adj. sb. „celui qui cache“; *ascunzătoare* „cachette“ || ar. *ascumtos* „caché“; megl. *scunços* „en cachette“ || *ascunziş*, ar. *ascumfiş* „cachette“.

98. **Ascunsoare**, sb. f. (Biblia 1688; Lex. Mard.) „cachette“ <* **ABSCONSORIA, -AM** (comp. *absconsorium* „latibulum“ CGL. 467, 507).

99. **ASCUȚI**, vb. „aiguiser“ || megl. (numai part.) *scuȝt*.

Lat. * **EXACUTIRE** <**EXACUTUS**; între

forma latină și cea românească trebuie să admitem faza **asăcuți* (prin trecerea lui *x* la *s* în silabă atonă și a lui *e* inițial la *a* dinaintea unei consoane simple; Candrea, Conson. xx).

Der.: *ascuȝit* „action d'aiguiser“; *ascuȝit* „tranchant“; *ascuȝitor*, adj. sb. „qui aiguise“; *ascuȝitoare* „aiguiseoir“; *ascuȝitură* „aiguisement“ (Cantemir); „tranchant, fil“ (Zanne, Prov. II, 281), \dagger *ascuȝitură (de deal)* „sommet d'une colline“ (Iorga, Doc. Callimachi I, 527) || *ascuȝeală* (Lex. Bud.) „aiguisement“ || *ascuȝime* „acuité, perspicacité“ || *ascuȝiș* „tranchant“.

ASEMĀNA, ASEMEÑEA, v. *seamăn*.

AȘEZA, v. *ședea*.

100. **ASIN**, sb. m. „âne“—**ASINĂ**, sb. f. „ânesse“— \dagger *asín* || ir. *āsir, āsire*.

Lat. **ASINUS, -UM**; **ASINA, -AM**.

Rtr. *esan, esna*; it. *asino, asina*; sard log. *ainu*; fr. *âne*; prov. *asne*; cat. *ase*; sp. port. *asno, asna*.

Der.: dim. \dagger *asinas*; *asinel* (Hasdeu, 1863; Bobb; it. *asinello*; sard log. *aineddu*).

ASMUȚA, v. *muța*.

101. **ASPRU**, adj. „âpre, dur, sévère“; adv. „âprement“ — \dagger sb. n. „âpreté“.

Lat. **ASPER, ASPRA, ASPRUM**, Thes. gl. (= clas. **ASPERA, ASPERUM**).

Alb. *asp̪:r̪:*; rtr. *asper*; it. *aspro*; sard *aspru*; fr. *âpre*; prov. cat. *aspre*; sp. *ásp(e)ro*.

Der.: dim. *asprișor*; bot. *asprișoară* „galium aparine“; *aspriu* (it. *asprigno*); *asproi* (Tribuna 1890, 46) || *aspri* „rendre âpre“, *a se aspri* (Cihac) „brusquer“ || *aspreală* „âpreté, rudesse, sévérité“ || *aspritor* (Cihac), adj. sb. „qui rend âpre“ || *inaspri* „rendre âpre“ (rtr. *inaspir*; it. sard log. *inasprise*; vfr. cat. *enaspirir*).

102. **ĂST** (*ast, ăsta*), **ASTĂ** (*asta*), pron. adj. „ce, cette, celui-ci, celle-ci; gen.-dat. sg. *ăstui(a), ăstei(a)*; nom.-ac. pl. *ăsti(a), aste(a)*; gen.-dat. pl. *ăstor(a)* — *hăst(a), hastă (hasta)*, pl. *hăsti(a), haste(a)* și *heste(a)*; *est(a)* și *ist(a)*, *eastă (easta)*, pl. *esti(a)* și *isti(a)*,

este(a); aăst(a) și aëst(a) aist(a), aiastă (aiasta), pl. aăsti(a) și aësti(a) aiști(a), aëste(a); ahăst(a), ahastă (ahasta), pl. ahăsti(a), aheste(a) || ir. (a)ist(a); ar. ist; aestu și aistu, aëstă și aiastă, gen.-dat. sg. aistui(a) și aiștui(a), aistei și aiștei, pl. uești și aiști, aëste și aiste, gen.-dat. aistor și aiștor.

Lat. ***İSTUS,-A,-UM** (=clas. **İSTE,-A,-UD**), gen. ***İSTUİUS**, dat. ***İSTUI** (cf. Densusianu, Hist. l. roum. I, 253). Formele românești se explică astfel: *est* <**İSTUM**; *ăst* <*est* prin trecerea lui *e* la *ă* în condițiuni speciale sintactice: *omu est ... > omu ăst...* (ue aton > *uă*); *ist* e refăcut după pl. *iști*; pl. *iști < ești*, prin asimilație ori prin trecerea lui *e* aton la *i* cum se întimplă în unele regiuni; *ăști* e refăcut după sg. *ăst*; *iaștă < İSTAM*; *asta* a rezultat din construcții sintactice de felul acesta: *casa (e)sta ... > casa asta ...* (a final, în loc de *ă*, se explică prin influența formei *aceasta*); *este* <**İSTAE**; *aste* e refăcut după sg. *asta*. Cite despre *hăst*, *hasta*, ele se explică prin aspirarea caracteristică pe care o întîlnim în regiunile unde apar aceste forme (Bănat, sud-vestul Transilvaniei, Mehedinți, Gorj). Prepunerea lui *a* în *aăstă, aesta*, etc. e datorită analogiei cu formele *acest* — *est*. Asupra lui *a* din *ăstă*, v. *acela*, s. *El*.

Vit. *esto*; vfr. *ist*; prov. cat. *est*; sp. port. *este*.

103. **Acest** (*aceașta*), **această** (*aceasta*), pron. adj. „ce, cette, celui-ci, celle-ci”; formele *cest(a)*, *ceastă* (*ceasta*) se explică în acelaș fel ca și *cel, cea* (v. *El*). || megl. *tista, tăsta*; ir. *tăast(a), tăasta*.

Lat. **ECCE-, ECCUM-*****İSTUS,-A,-UM**.

Vgl. *kost*; rtr. *quaist*; it. *questo*; sard log. *kustu*; prov. cat. *aquest*; port. sp. *aqueste* <**ECCUM-İSTE** || fr. *ce*, prov. *cist* <**ECCE-İSTE**.

Der.: *aceașă, aceastaș*, „celui-ci, celle-ci même”.

104. **AŞTEPTA**, vb. „attendre”— Mehedinți *așteta* || ir. *(a)șteptă*; megl. *știtari*; ar. *așiptare*.

Lat. ***ASTEĆTARE**, prin asimilațunea lui **P** cu **T** din forma **ADSPECTARE** care luase în lat. vulg. înțelesul lui **EXSPEC-TARE**.

Vtosc. cal. *astettare*, sic. *astittare*, apul. *astittare* (comp. *vmessin. ste-*

tanza, Monaci, Crest. 213) || In alte regiuni românești s-au păstrat **AD-, EX-SPECTARE**: rtr. *spetter*; it. *aspettare*; prov. *apeitar*.

Der.: *așteptare, așteptat* (Dosoftei) „attente”; *așteptător*, adj. sb. „qui attend”; *așteptătură* „exspectatio” (An. Car.) || *așteptăciune* (Cihac) „attente” || *neașteptat* „inattendu”, *pe neașteptate* „à l'improviste”; *neașteptător* „impatient” || megl. *priștitari* „venir à l'encontre, attendre”.

105. **ASTERNE**, vb. „étendre, paver, faire le lit” || ir. *(a)șterne*; megl. *șter-niri*; ar. *aștearnire, aștirneare, aș-tirnare*.

Lat. **ASTERNERÉ**.

In celelalte limbi române numai forma simplă **STERNERE**: rtr. *sterner*; it. *sternere*; sard log. *isterrere*; val. *sterni*; alb. *ștron* e indoios.

Der.: *așternut*, megl. *știrnut*, ar. *aș-tirnut* „couche, literie” || megl. *știr-nămint* „action d'étendre, couche”: ar. *aștirnumintu* (Dalametra) „chabracque” || *așternător* (Cihac), adj. sb. „qui étend” || *așternătură* (Cihac) „action d'étendre” || ar. *diștirnari* (Dalametra) „défaire le lit”. — Cf. *Strat*.

ASTIMPĂRA, v. *stimpăra*.

106. **ASTRУCA**, vb. „couvrir, enterrer”— *astroc* (Dosoftei, Syn., ap. Hasdeu, 1908).

Lat. ***ASTRUČARE** <**ASTRUĒRE** „couvrir” [Candrea, Rom. XXXI, 302; cf. Meyer-Lübke, Z. rom. Ph. XXVII, 253].

Alb. *struk* (Jungg, Fialuur 137) „imbacuccarsi”.

Der.: băn. *astrucătoare* (An. Car.) „tegumentum” || băn. și Serbia *astru-cămînt*, Mehedinți *astrucuș* „toit, toiture” || băn. și Serbia *džestrucha* „découvrir, déterrer”.

ASTUPA, v. *stupă*.

107. **ASUDA**, vb. „suer, transpirer” || megl. *sudari*; ar. *asudare*.

Lat. **ASSUDARE**.

In celelalte limbi române numai forma simplă **SUDARE**: rtr. *süer*; it. *sudare*; sard camp. *sudai*; fr. *suer*; prov. cat. *suar*; sp. *sudar*; port. *suar*.

Der.: *asud, asudat, asudătură, asu-*

deală (Polizu) „sueur, transpiration“; *bot. asudul calului* „ononis hircina“; *asudător* (Polizu), adj. „sudorifique“. — Cf. *Sudoare*.

ASUPRA, v. *spre*.

ASURZI, v. *surd*.

ATĂ, v. *ac*.

ATARE, v. *tare*.

108. **ATINGE**, vb. „toucher, atteindre“ — *ting* (An. Car.) e o formă afere-sată; vr. băn. pf. *atins*.

Lat. **ATTINGERE**, *-TINXÍ (=clas. ATTIGI).

It. *attingere*; fr. *atteindre*; prov. *atenher*; cat. *atenyer*.

Der.: *atingere*, *atins* „contact“; *atingător* „touchant“; *atingătură*, *atinsătură*, † *atinsură* (Varlam, Caz. I, 320^a), *atingime* (Conachi) „contact“.

109. **ATIPI**, vb. „s'assoupir“.

Lat. * **ATTÉPIRE** (= AD + clas. TEPERE „languir, être languissant“); † se explică din formele accentuate pe temă: * *atep*; trecerea lui *e* la *i* e datorită asimilațiunei (* *atepire* > *atipire*); de relevat forma *atip* în An. Car. [Candrea].

Der.: *atipit*, *atipeală* (Jipescu, Opinc. 103), „assoupissement“.

110. **ATÎT** (*atîta*; asupra lui *a*, de a-ceeas natură ca în *acea*, *acela*, v. *el*), adj. adv. „tant, autant“ — Tîrnareca (Serbia) *atint* || ar. *ah(t)intu*, *atit*.

Lat. **ECCUM-TANTUS**, -A, -UM, devenit * *acutînt*, din care prin sincopa lui *u* și trecerea tîrziei a lui *et* la *ht* (cf. *ahtare*, s. *Tare*) *ahtintu*, formă păstrată în ar.; în dr. *h* a căzut dinaintea lui *t*; disparițiunea lui *n* se explică prin influența lui *tot* în construcțiunea *tot atînt* > *tot atit*.

In celealte limbi române numai forma simplă: rtr. *taunt*; it. *tanto*; sard *tantu*; fr. *tant*; prov. cat. *tant*; sp. port. *tanto* < **TANTUS**.

Der.: dim. *atîtu*; *atîtica* || † *atâtind*, atestat o singură dată în Palie (cf. Hasdeu, 2045), este obscur.

111. **ATÎTA**, vb. „attiser, exciter“.

Lat. * **ATTITIARE** < **TITIO**, -ONEM „tison“;

forma românească și corespunzătoare romanice se explică din formele latine cu accentul pe -TÎ-, cum arată păstrarea lui *î*.

It. *attizzare*; fr. *attiser*; prov. *atizar*; sp. *atizar*; port. *atiçar*.

Der.: *atîtat* „attisement“; *atîtător*, adj. sb. „qui attise, qui excite“; *atîtătură* „excitatio“ (An. Car.).

112. **ATUNCI** (*atunce*, *atuncea*; asupra lui *a*, v. *abia*), adv. „alors“ || ir. (a) *tuntše*; megl. *tunfea*; ar. *atumtea*, *atumvealui*.

Lat. * **AD-TUNCCE** (cf. a d t u n c, Pe-regr. Silviae, 16).

Der.: † *atunceși* „alors même“.

113. **Atuncine** (Sălagiu, v. Gutinul, 7), adv. „alors“ || ar. *atumfinea*.

Lat. * **AD-TUNCENE** (comp. q u a n - d o n e).

114. **AU**, conj. „ou, est-ce que ... ?“ — băn. *o*.

Lat. **AUT**; forma bän. se explică din pozițunea atonă.

Alb. *a* (disjunctiv și interrogativ); rtr. *o*; it. *od*, *o*; sard *a* (interrog.); fr. *ou*; prov. *o*; sp. *ó*; port. *ou*.

115. **AÜÁ** (*aüaia*), adv. ar., megl. *úa* „ici“.

Lat. **AD-HAC** devenit * *aa*, de unde, prin epentesa lui *u* între vocalele în hiat, *aüá* [Densusianu].

116. **AÜACE** (*aüacea*, *üasha*), adv. trans. (Hasdeu, 1251; Viciu, Glos. 55) „ici, là“ || ir. *åts*, megl. *üați*, ar. *aüate*, *ici*“.

Lat. * **AD-HACCE**.

117. **AUÁ** (vr. Dolj, Teleorman), sb. f. „raisin“ || megl. *uă*; ar. (a) *uă*.

Lat. *u(v)A*, -AM (cf. οὐας in inscr. grec.; Wessely, Wien. Stud. XXV, 52); în ar. s'a prepus *a*; forma dr. (cu protesa lui *a*) aparține stratului de cuvinte introduse din sudul Dunariei.

Vegl. *joiva*; rtr. *üj*; it. *uva*; sard *ua*; vald. *üö*; sp. port. *uva*.

118. **AUR**, sb. n. „or“.

Lat. **AURUM**.

Alb. *ar*; vegl. *jaur*; rtr. *or*; it. *oro*; fr. *or*; prov. *ouro*; cat. *aur*; sp. *oro*; port. *ouro*.

Der.: dim. *aurel*; *daurel*, *aurel*, adj.

„d'or, doré“; *auric* (Marian, Crom. 50); bot. *aurică* „lantana camara“ || col. *aurărie* || *auriu* „doré, blond“ || *auri-dorer* „aureală, auritură“ (Reteganul, Pov. pop. 139) „dorure“; *înaurel* (Mindrescu, Lit. pop. 220), *întraurel* (Birseanu, Col. 7) „d'or, doré“ || *înaurit* (Gaster), *întraurit* (Iorga, Studii XII, 293; Gorovei, Cimil. 273) „d'or, doré“ || *desauri și destrauri* (Tiktin) „dé-dorer“.

119. **Aurar**, sb. m. „orfèvre, orpailleur; voile pailleté de fiancée“ (Hasdeu, 2130; cf. Iorga, Doc. Bistriței I, 88, 90) <**AURARIUS,-UM**; păstrarea lui **au** aton (regulat ar fi trebuit să treacă la *u*) se datorează influenței formei simple *aur*.

120. **Aurat**, adj. „doré“ (Dosoftei, Ps. vers. 244; V. Sf. v. WgJb. V, 82) <**AURATUS,-A,-UM** || bot *aurată* „chrysanthemum leucanthemum“

121. **AURĂ**, sb. f. megl. „fraîcheur“; ar. *avră*.

Lat. **AURA,-AM** „brise“. Rtr. it. *ora*; vfr. *ore*; prov. cat. *aura*. Der.: ar. *avriṭā* (Dalametra) „éventail“ || ar. *avros* (Dalametra) „frais“ || ar. *avrare* „rafraîchir“.

122. **AUŞ** (olt. ar.), sb. m. „aîeul, vieillard“.

Lat. **A(v)US,-UM** + suf. dim.-*uṣ*. Der.: dim. zool. *auşel* „roitelet“ || ar. *auşatic* „vieillesse; ancêtres“ || col. ar. *auşame* || ar. *auşescu*, adj. „vieux“ || ar. *auşire, auşare* „vieillir“; ar. *auşită* (Dalametra) „vieillesse“ || ar. *str(ă)auş* „bis-aîeul“.

123. **ASTRU**, sb. n. „vent du midi

ou du sud-ouest“ — *îaostru* (Hasdeu, 2137; Lex. Mard.).

Lat. **AUSTER,-TRUM**.

124. **AUZI**, vb. „entendre, ouïr“ || ir. *awzi*; megl. *uziri*; ar. *avdzire*.

Lat. **AUDIRE**.

Rtr. *udir*; it. *udire*; fr. *ouïr*; prov. *auzir*; cat. *ohir*; sp. *oir*; port. *ouvir*.

Der.: *auz* „ouïe“; *îauzire* „ouïe, chose qu'on entend, nouvelle“ (Iorga, Studii VI, 603) || *auzitor*, adj. sb. „qui entend“ (comp. *auditorius*) || *îauzitură* „auditio“ (An. Car.).

125. **Auzit**, sb. n. *î* „ouïe“, păstrat azi în expresiunea: *din auzite* „par ouï-dire“ <**AUDITUS,-UM** || it. *uditio*; sp. *oido*; port. *ouvido* (comp. rtr. *udida*; fr. *ouïe*; prov. *udita*).

126. **AVEA**, vb. „avoir“ || ir. (*a)vę*; megl. *vęri*; ar. *aveare*.

Lat. **HABERE**; *v* nu este continuatorul lui **B**, ci e rezultat din *u* desvoltat între vocalele în hiat din formele *habui*, **habutum* > **auī*, **aut* > **auui*, **auut* > *avui*, *avut*; forma de pers. 1 ind. pr. *am* e refăcută după pl. *am*. Vegl. *avar*; rtr. *avair*; it. *avere*; sard. log. *haere*; fr. *avoir*; prov. *aver*; cat. *haver*; sp. *haber*.

Der.: *avere*, ar. *aveare* „fortune“ (rtr. *avair*; it. *avere*; fr. *avoir*); *avut*, „riche; fortune“, megl. *vut*, ar. *avut* „riche“ (comp. alb. *kam:s* „reich“ <*kam* „ich habe“) || *avuție*, ar. *avuțil'e* „richesse“ || col. ar. *avuțame* || (in)*avuți* „enrichir“ || *neavere*, ar. *neaveare* „pauvreté, indigence“; *neavut* (ar. ~) „pauvre“.

AZI, v. *zi*.